

Zeeuwse onderwijs- en arbeidsmarktmonitor

Speciale aandacht voor wetenschap en techniek

In opdracht van:

Joris Meijaard
15 juni 2017

Inhoudsopgave

- 1. Aanleiding: Toekomst na 2020 en Techniekpact**
- 2. De Zeeuwse arbeidsmarkt tot en met 2020**
- 3. Technische opleidingen en competenties gevraagd**
- 4. Wie vult de vraag in?**
- 5. Ramingen saldi onderwijsstromen**
- 6. Keuzes en stromen in het onderwijs**
- 7. Conclusies**

1a. Toekomst: Zeeuwse potentiële beroepsbevolking zal dalen

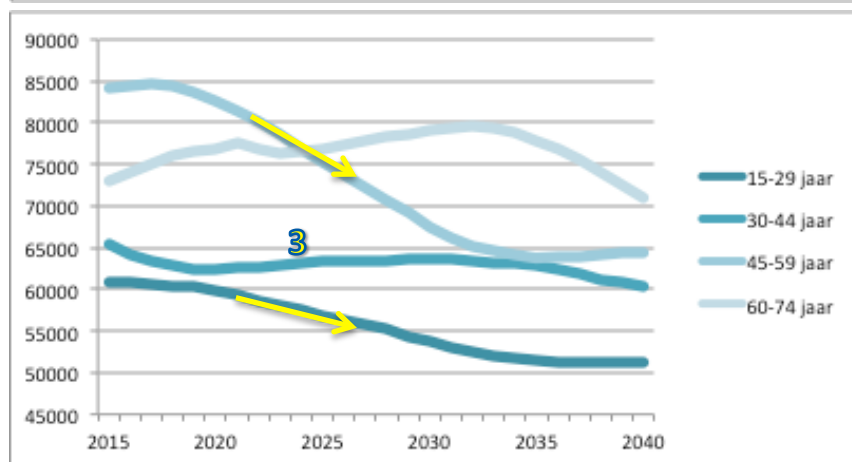
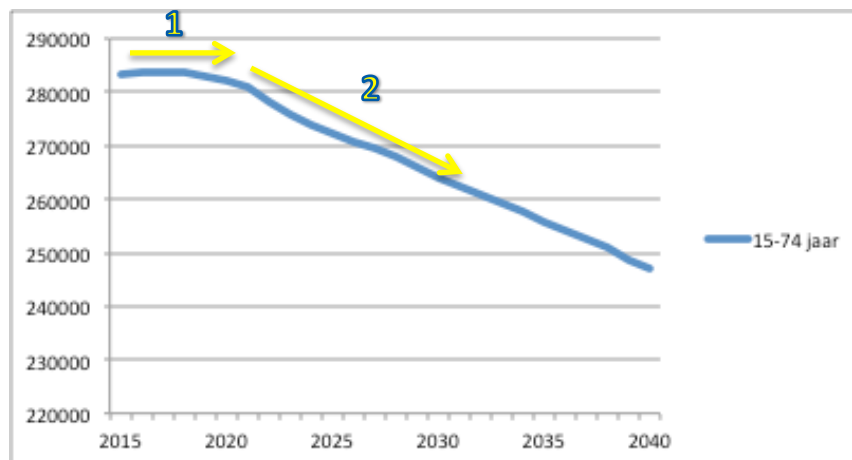
Tot 2020 is de Zeeuwse potentiële beroepsbevolking nog min of meer stabiel (1). De Zeeuwse beroepsbevolking zal in de jaren na 2020 met gemiddeld 1000 per jaar dalen (2).

Tot 2040 wordt de Zeeuwse beroepsbevolking daarmee kleiner en ouder. De krimp zit vooral in de leeftijdsgroepen 15-29 jaar (-10.000) en 45-59 jaar (-20.000). De normaal gesproken 'meest productieve' leeftijdsgroep van 30-44 jaar is tot 2040 nog vrij stabiel (3).

Nader onderzoek en actie is gewenst

Om goed voorbereid te zijn op een economie die met minder mensen draait/groeit, is een belangrijke vraag: **waar zijn de komende jaren al tekorten aan arbeid** en wat kan eraan worden gedaan zodat deze tekorten geen rem op de economische en maatschappelijke ontwikkeling vormen. Belangrijkste componenten van de vraag naar arbeid zijn de **vervangingsvraag** bij bedrijven en overheden, de **uitbreidingsvraag** in de diverse sectoren van economie en wat zijn de maatschappelijke en **technologische ontwikkelingen** die ervoor zorgen dat de behoefte aan mensen in en tussen de sectoren verandert.

Het onderwijs, overheden en ondernemers (de "3 O's") willen er samen voor zorgen dat mensen goed en passend zijn opgeleid. De 30's staan voor de uitdaging **samen te werken om tekorten aan arbeid en knelpunten op te lossen**. Mensen zouden bewust en enthousiast moeten willen kiezen voor de opleidingen waar in de toekomst vraag naar is.

1b. Techniepact: Kiezen voor wetenschap en techniek

Interesses wekken en competenties ontwikkelen

Dit rapport dient om houvast te bieden voor beleid en afspraken tussen overheid, ondernemers en onderwijs. Extra interesse en instroom zijn gewenst voor gespecialiseerde beroepen waar nu en op termijn tekorten ontstaan in Zeeland.

Techniepact Zeeland zal met name de aansluiting van het onderwijs in de richtingen wetenschap en techniek (W&T) verbeteren en daarmee het toenemend tekort op de arbeidsmarkt aan technisch personeel verminderen. **In het Techniepact worden concrete afspraken bekrachtigd tussen onderwijs, overheid en bedrijfsleven.**

Om aan de toekomstige vraag naar mensen met technische competenties op de Zeeuwse arbeidsmarkt te blijven voldoen, zijn in het onderwijs en in de bij- en nascholing van personeel en herintreders extra inspanningen nodig. **Zeker ná 2020 neemt naar verwachting het aantal potentieel beschikbare mensen op de arbeidsmarkt snel af.** Ook de arbeidsmarktinstroom zal dan (extra) afnemen. De daling van de instroom is op het voorgezet onderwijs al ingezet.

Om nu al zo goed mogelijk voor te bereiden op die ontwikkeling is **actie noodzakelijk.**

2. Zeeuwse arbeidsmarkt tot 2020

Korte termijn: uitdagingen krapte

De Zeeuwse arbeidsmarkt kent een **lage werkloosheid** (2017-I: **3,9%** voor Zeeland vs. 5,6% voor NL). De werkloosheid is in 2016 in Zeeland en in Nederland flink gedaald.

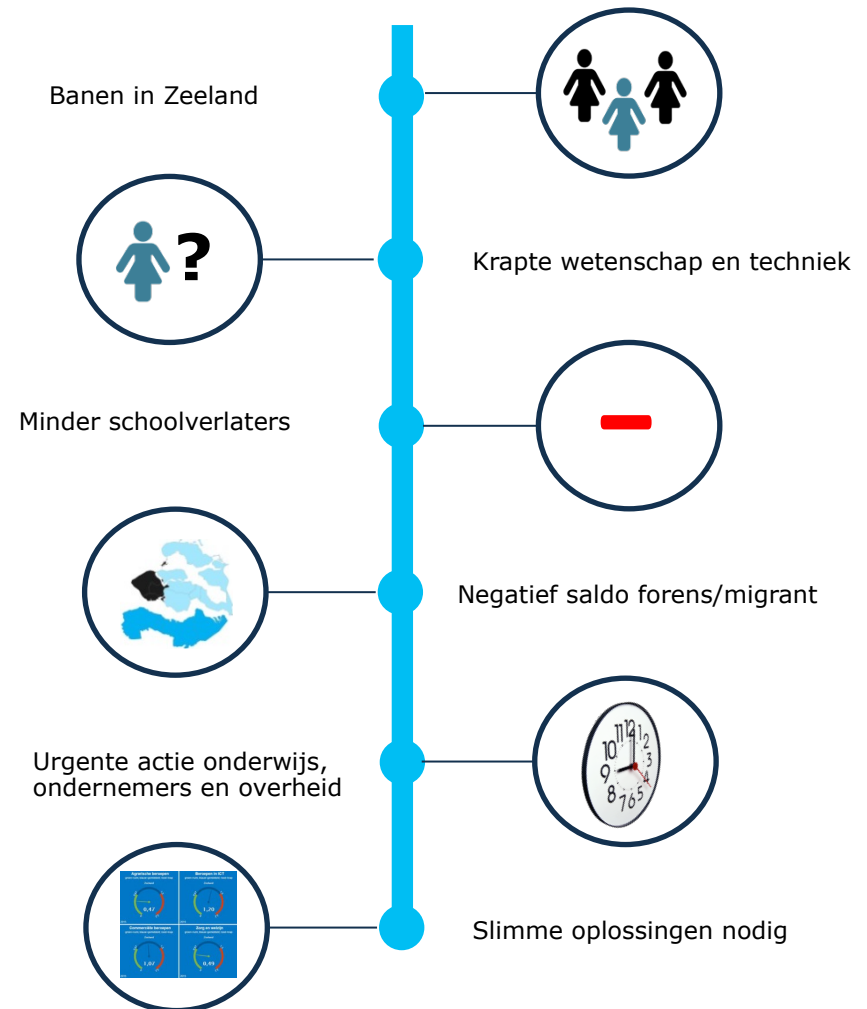
De komende jaren zullen tekorten toenemen, vooral aan technische mensen, maar zeker ook in andere delen van de Zeeuwse economie.

Er zijn in Zeeland **tot 2020** naar schatting **1.100 minder technische schoolverlaters dan het saldo van opvallende en nieuwe banen**. Dit is onder de aanname dat er geen grote veranderingen optreden.

Door investeringen (windparken, logistiek, industrie) is een extra tekort van 1000 technische banen een reëel scenario (ING, 2016). Er wordt op dit moment geen grote groei in aantallen inkomende forensen of migranten verwacht.

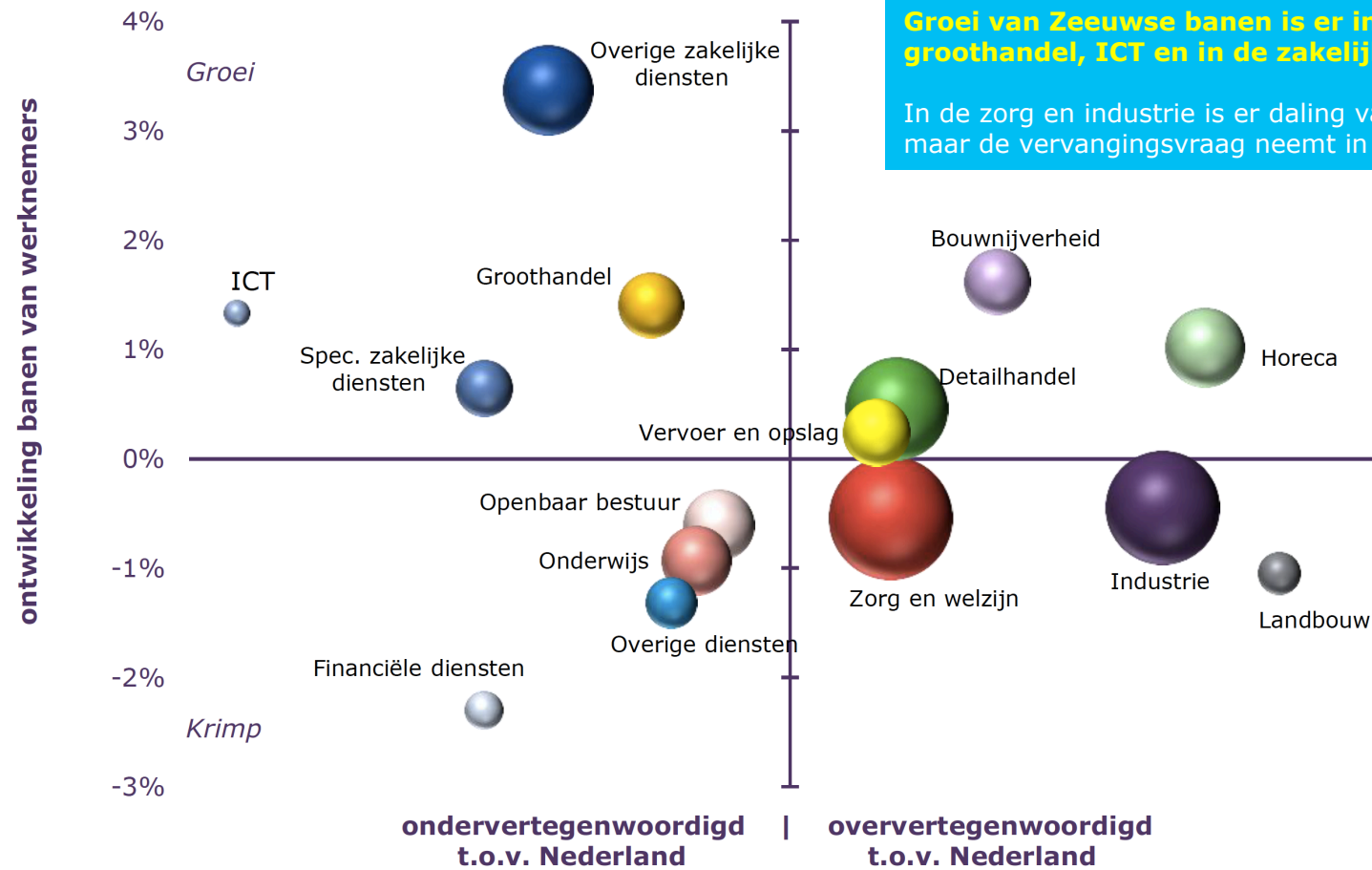
Per saldo betekent dit voor zover we kunnen overzien (1) dat bedrijven **versneld innovatieve oplossingen** moeten doorvoeren, (2) dat zij slim moeten **werven buiten Zeeland**, (3) dat zij slim moeten **samenwerken** en (4) dat zij gericht moeten **opleiden, bij- en nascholen**. Afspraken zijn nodig om opwaartse loondruk of structurele tekorten op de arbeidsmarkt in Zeeland te voorkomen.

Zeeuwse arbeidsmarkt 2020

Banenontwikkeling in Zeeland 2017

Er zijn veel Zeeuwse banen in de industrie, 'zorg en welzijn' en detailhandel. Samen zijn deze bedrijfstakken goed voor ruim 40% van de totale Zeeuwse werkgelegenheid.

Groei van Zeeuwse banen is er in de horeca, bouw, groothandel, ICT en in de zakelijke diensten.

In de zorg en industrie is er daling van het aantal banen, maar de vervangingsvraag neemt in 2017 al toe.

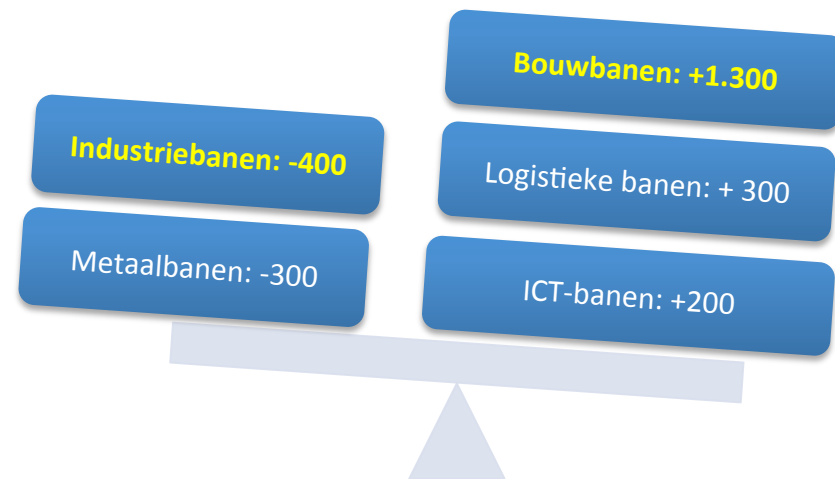

3. Technische banen in Zeeland

2015-2020: Groeiende behoefte aan technisch competente werknemers

Technische banen zijn er vooral in (1) procestechniek en chemie, (2) metaal, auto en werktuigbouw, (3) bouw, infra en installatie, (4) logistiek en transport en (5) ICT en programmeren. Het aantal technische banen groeit in Zeeland in 2015-2020 per saldo met 1.100. Door toegenomen automatisering, robotisering en gebruik van ICT is er minder vraag naar mensen vanuit de industrie. Er is tegelijkertijd méér werk in bouw, infra en installatie, logistiek en vervoer en in de ICT.

Werk in veel andere bedrijfstakken krijgt een zwaardere technologische component. Economische kansen voor veel bedrijven en overheden liggen in het verder benutten van deze mogelijkheden. Daardoor groeit de behoefte aan technische competenties. Anno 2017 gaat dit o.a. om: kennis van sensortechnologie, het gebruik van slimme algoritmes, programmeren, 'internet der dingen' en zelfdenkende machines en apparaten.

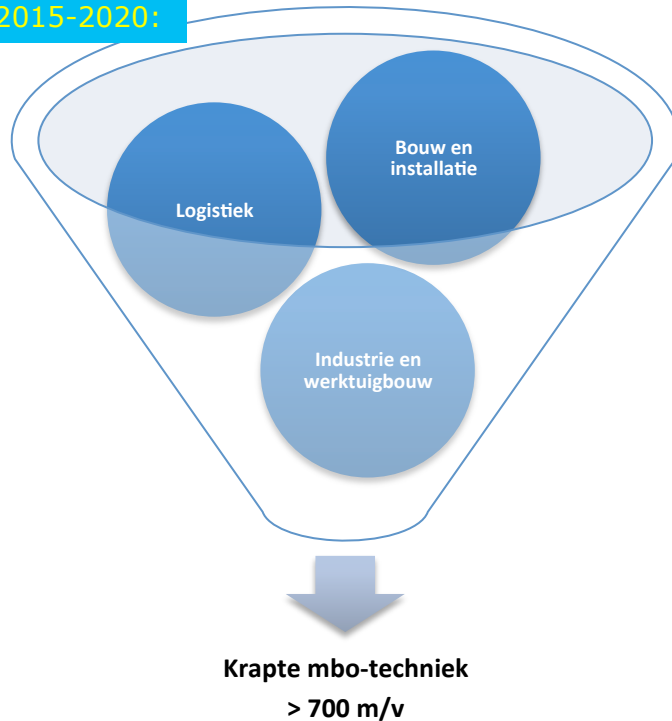

Bouwbanen:	m.n. de opleidingen: Bouw en installatietechniek, infrastructuur, deltamanagement en civiel
Logistieke banen:	m.n. de opleidingen: Transport, logistiek en zeevaart
Industriebanen:	m.n. de opleidingen: Procestechniek (incl. food), chemie, maintenance en energie
Metaalbanen:	m.n. de opleidingen: Metaalbewerking, autotechniek en werktuigbouw
ICT-banen:	m.n. de opleidingen: ICT, programmeren en netwerkbeheer

3. Krapte mbo-techniek

2015-2020:

In Zeeland zullen de komende jaren tekorten ontstaan in diverse technische beroepen op mbo-niveau. Voor opleidingen **bouw, infra en installatie** zijn er ook op **mbo-2/3 niveau** tekorten aan vakmensen. Dat geldt zowel in de ruwbouw als afbouw. Het gaat om installateurs, loodgieters en timmerlieden. Voor algemene technische opleidingen op mbo-2 niveau zijn er geen tekorten. Voor sommige beroepen zijn er wel langdurig werklozen met oorspronkelijk de juiste opleiding en ervaring. Die zouden kunnen worden bij- of nageschoold.

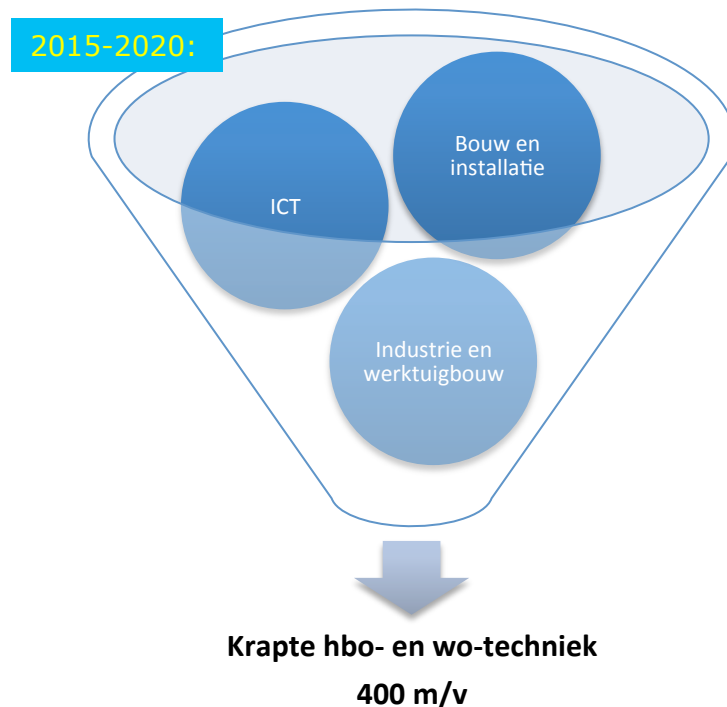
Voor **procesindustrie, elektrotechniek en werktuigbouw** zijn er tekorten op **mbo-4 niveau**. Dit gaat vooral om service- en elektronica-monteurs. In de industrie neemt weliswaar het aantal banen af, toch is er vervangingsvraag naar bijvoorbeeld operators.

In logistiek en transport zijn er op mbo-niveau tekorten aan **vrachtwagenchauffeurs en schippers**. Planners in mindere mate.

In de ICT zijn er op mbo-niveau slechts kleine tekorten. Er is meestal behoefte aan een hogere opleiding of een combinatie.

3. Krapte hbo- en wo-techniek

Op hbo- en wo-niveau is de relevante arbeidsmarkt voor afstudeerders een groter gebied dan Zeeland. Over het algemeen zijn mensen op hbo-en wo-niveau sneller bereid om voor een goed passende baan verder te forensen en/of te verhuizen.

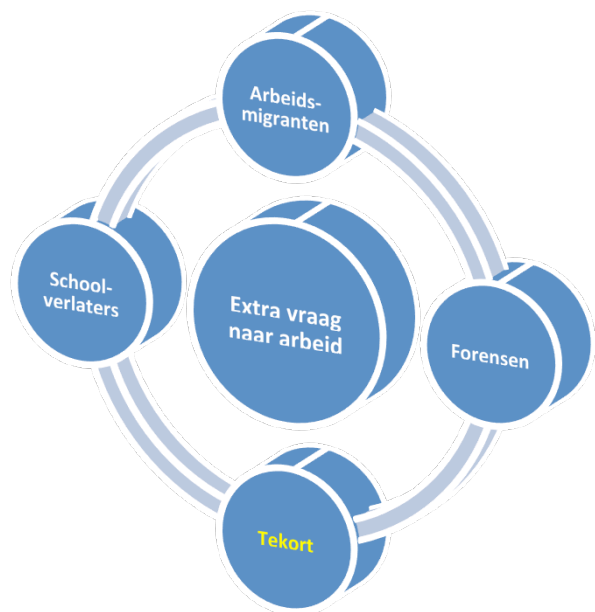
Op de Zeeuwse arbeidsmarkt zullen er **tekorten** zijn aan (hbo en wo) **ingenieurs voor de bouw en elektrotechniek**. Daarnaast zijn er tekorten voor de industrie en werktuigbouw. **Voor ICT op hbo en wo-niveau zullen er ook tekorten zijn.**

In totaal gaat het om een tekort van 400 m/v.

De tekorten ontstaan onder meer door technologische vernieuwing. In de procesindustrie en in de chemie zijn structureel minder mensen nodig. Nieuwe banen vereisen meer kennis, onder meer van programmeren. Bij de vervangingsvraag geldt dat er vaak jonge mensen met een hogere initiële opleiding worden gezocht en deze jonge mensen zijn om diverse redenen minder geneigd om naar Zeeland (terug) te komen. Een reden is ook regelmatig het vinden van een partner-baan. De Zeeuwse arbeidsmarkt is voor het vinden van zo'n gerichte 'match' vaak onnoodig ontoegankelijk.

4. Wie vult de extra vraag? (2015-2020)

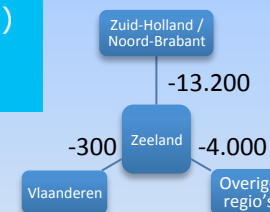
Totaalsaldo 2015-2020 Vervanging/uitbreidingsvraag 33.500		vervangen	uitbreiden	totaal
	landbouw, visserij	1800	-100	1700
	industrie, bouw en logistiek	11700	2100	13800
	diensten, onr.g. en horeca	7400	2000	9400
	overheid, onderwijs en zorg	8200	400	8600
	totaal	29100	4400	33500

Totaalsaldo 2015-2020: schoolverlaters: 32.000		arbeidsmarktinstroom
	zonder sk	7000
	havo/vwo	1800
	mbo	17000
	hbo/wo	6200
	totaal	32000

Totaalsaldo 2015-2020:
Tekort:
+1.500

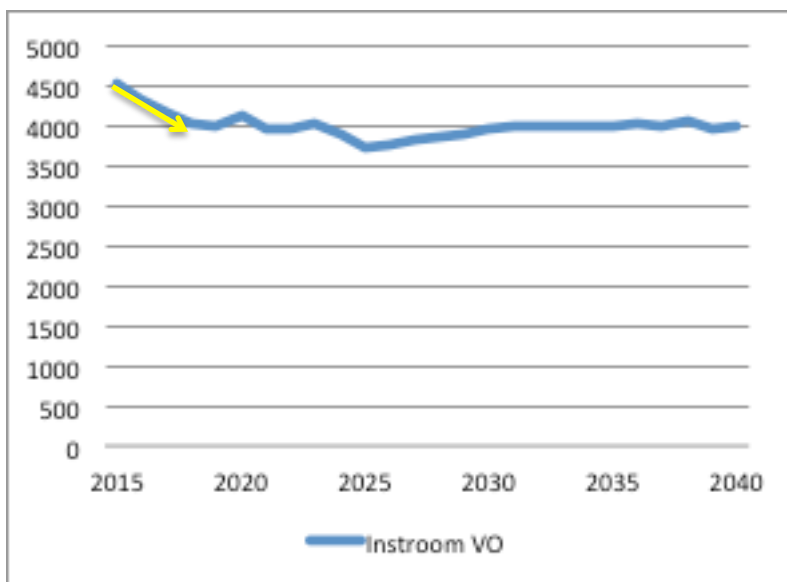
Tot 2020 is er naar schatting een tekort van 1500 mensen waarvan 1100 'technisch' op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Dit tekort zal moeten worden ingevuld vanuit **extra migratie, extra forensen en/of extra schoolverlaters** (bv. niet doorstuderen). In 2015/2016 was er een positief migratiesaldo. Vertrek van Zeeuwse jongeren werd gecompenseerd door een instroom van zogenoemde arbeidsmigranten vanuit de Europese Unie (en in beperkte mate statushouders uit Syrië en Irak).

Jaarsaldo (NU)
forensen:
-17.500

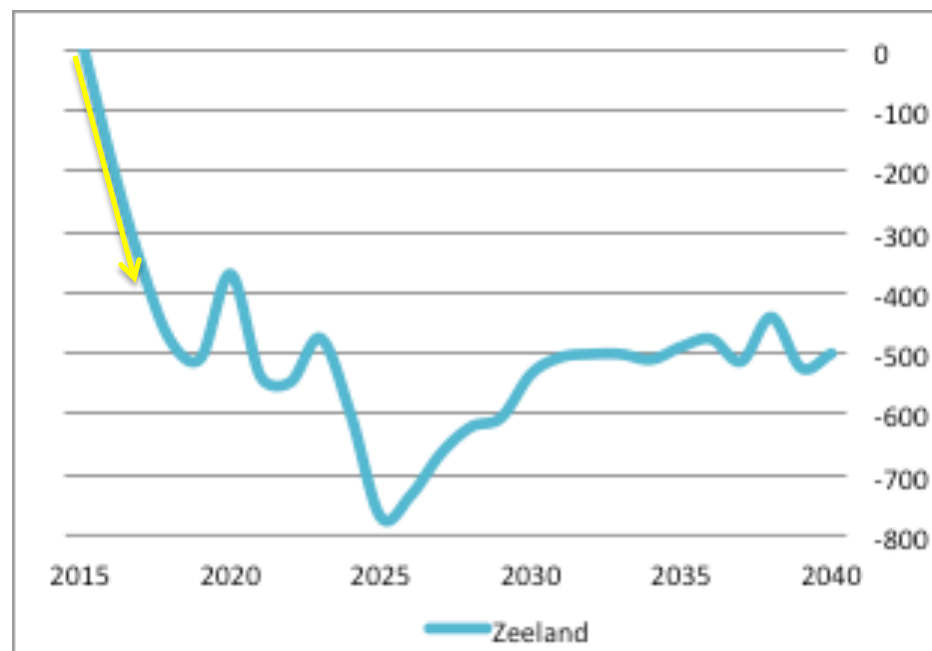

5. Snelle daling instroom voortgezet onderwijs

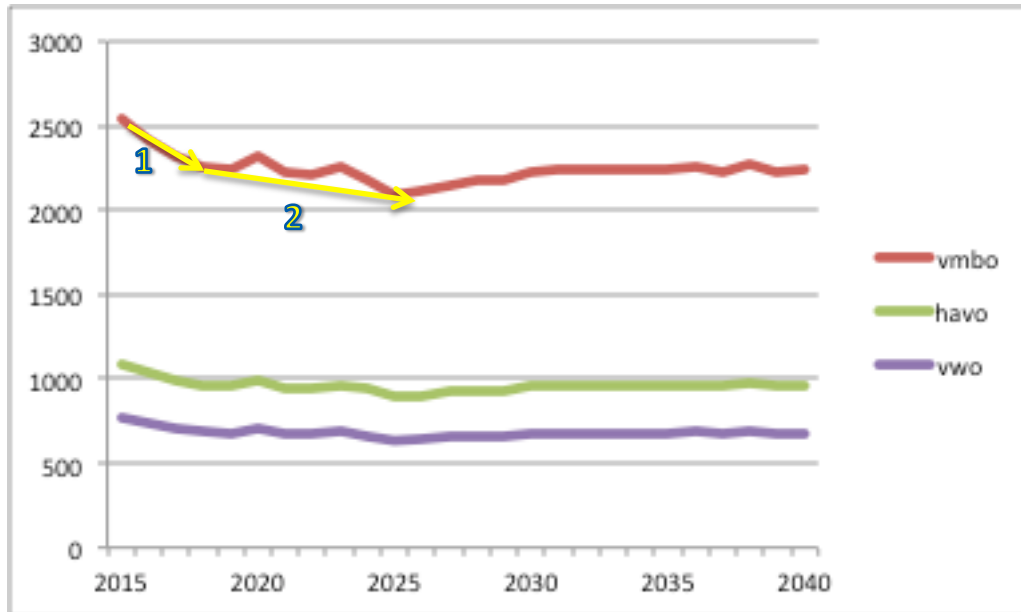
De komende jaren zal de **instroom in het voortgezet onderwijs** relatief snel dalen. De cohorten met 11-jarigen (grovweg groep 8) in de Zeeuwse gemeenten gaan **van 4500** binnen enkele jaren **naar onder de 4000**. In 2025 ligt het leerlingenaantal nog 300 lager door de relatief lage geboortecijfers in de afgelopen jaren.

In Zeeland vormt Reimerswaal een uitzondering met groepen 8 die groter zijn dan het niveau van 2014-2015. De andere gemeenten zorgen voor een daling met 800 leerlingen in de komende 10 jaar. Op Walcheren in de daling proportioneel het grootst tot 2020 (-17%), Tot 2025 is de daling het grootst in Hulst (-32%) en Borsele (-22%).

5. Langetermijnraming instroom VO

De instroom in het Zeeuwse vmbo was in 2015 nog ruim 2500 kinderen. In 2018 zullen dat er nog maar 2250 zijn (1). In 2025 is deze instroom naar verwachting gedaald met in totaal ruim 400 kinderen naar minder dan 2100 (2).

De dalingen in havo en vwo zijn proportioneel vergelijkbaar: van bijna 1100 nieuwe havoleerlingen in 2015 naar minder dan 900 in 2025, en van 770 naar 630 vwo-leerlingen.

Naar verwachting zal de instroom in het mbo na 2020 beginnen te dalen. De instroom in het hbo (en het wo) daalt enkele jaren later. Dit betekent dat de gemiddelde jaarlijkse arbeidsmarktinstroom van **schoolverlaters** naar verwachting zal dalen van bijna 6000 in 2015 naar **minder dan 4000 in 2030**. Daarna is er langzaam herstel.

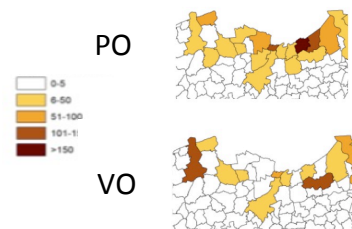
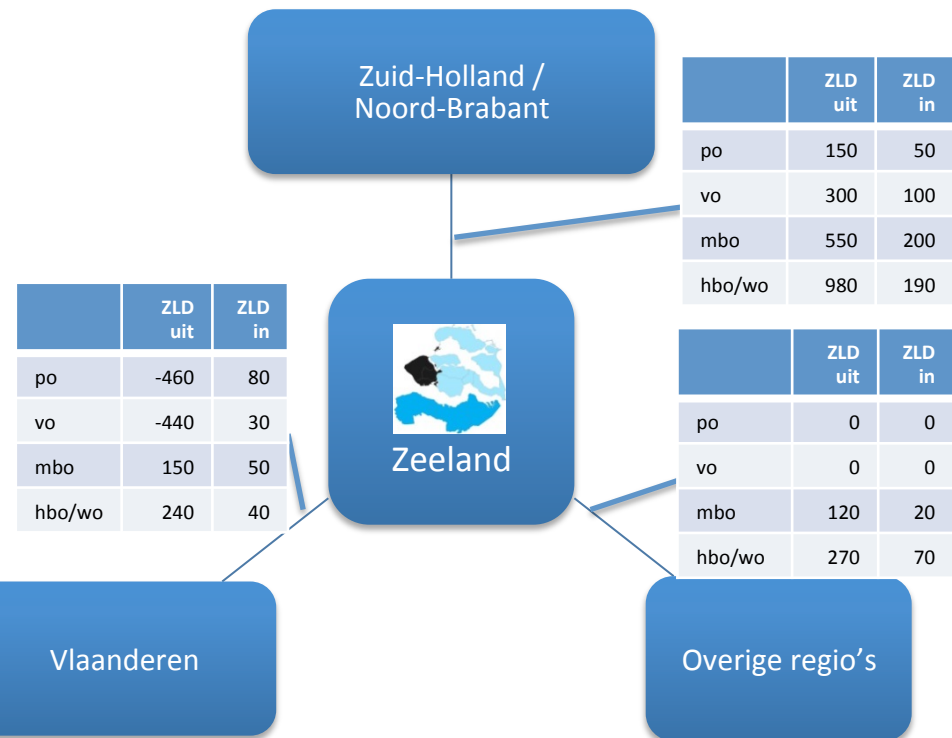

5. Ramingen van saldo onderwijsstromen

Negatief saldo verhuizers en pendelaars

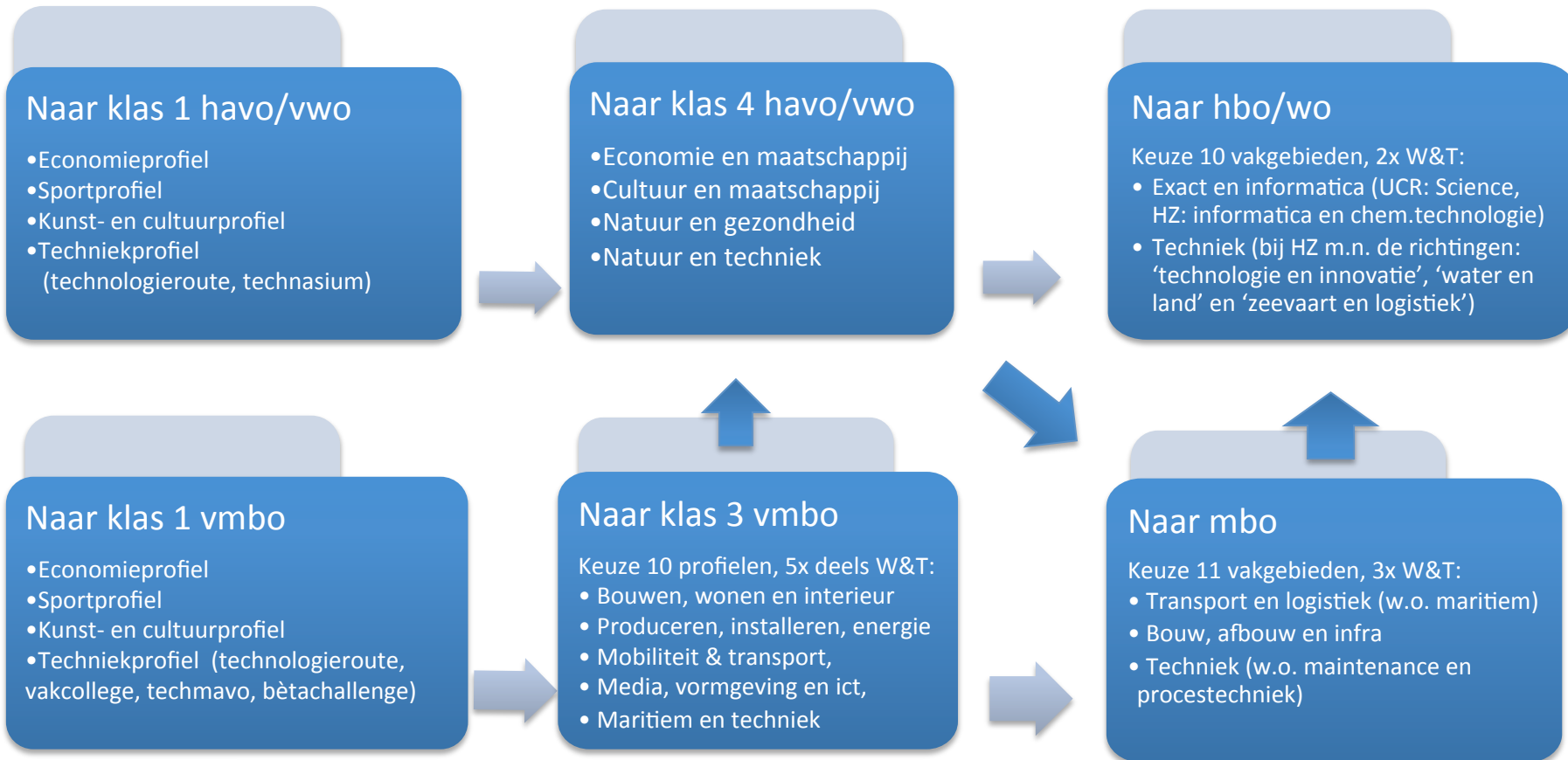
Per jaar vertrekken ruim 300 wo-studenten en 200 hbo-studenten uit Zeeland. Hier komen in omgekeerde richting in het wo 150 studenten voor terug, en in het hbo 200 studenten. Dit gaat om de studenten die verhuizen.

Daarnaast zijn er enkele duizenden studenten die forensen, met name vanuit Zeeland naar de omliggende regio's. Er zijn 3.000 studenten en scholieren die jaarlijks pendelen. Het saldo is per niveau enkele honderden uitgaande pendelaars. Hbo en wo zijn samen goed voor in totaal per jaar (naar schatting) per saldo 1.200 student-pendelaars, vooral vanuit Schouwen-Duiveland en Tholen. Vanuit Zeeuws-Vlaanderen is er een pendel naar Brugge, Gent en Antwerpen.

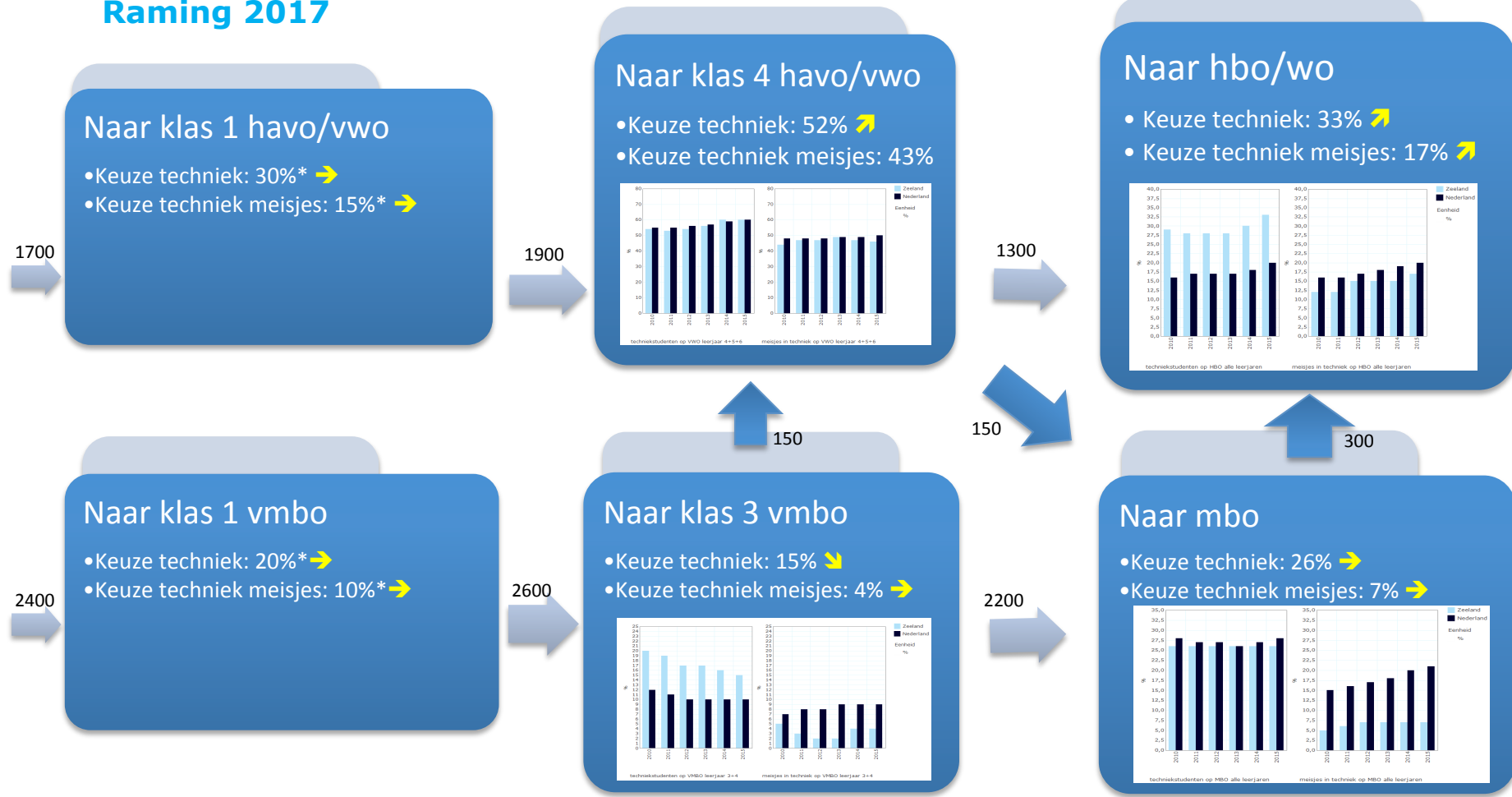
6. Keuzes in het onderwijs

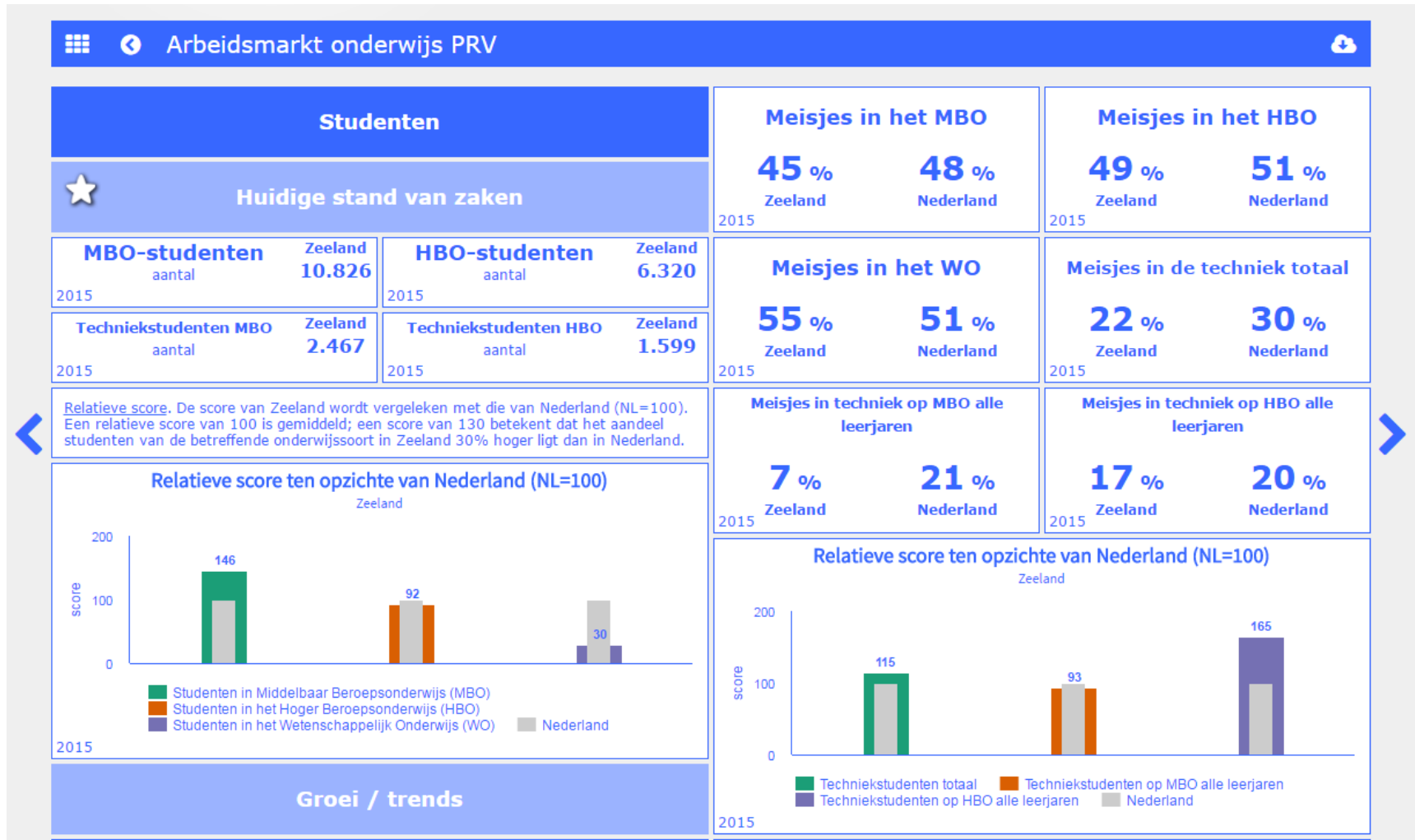

6. Keuzes en stromen in het onderwijs

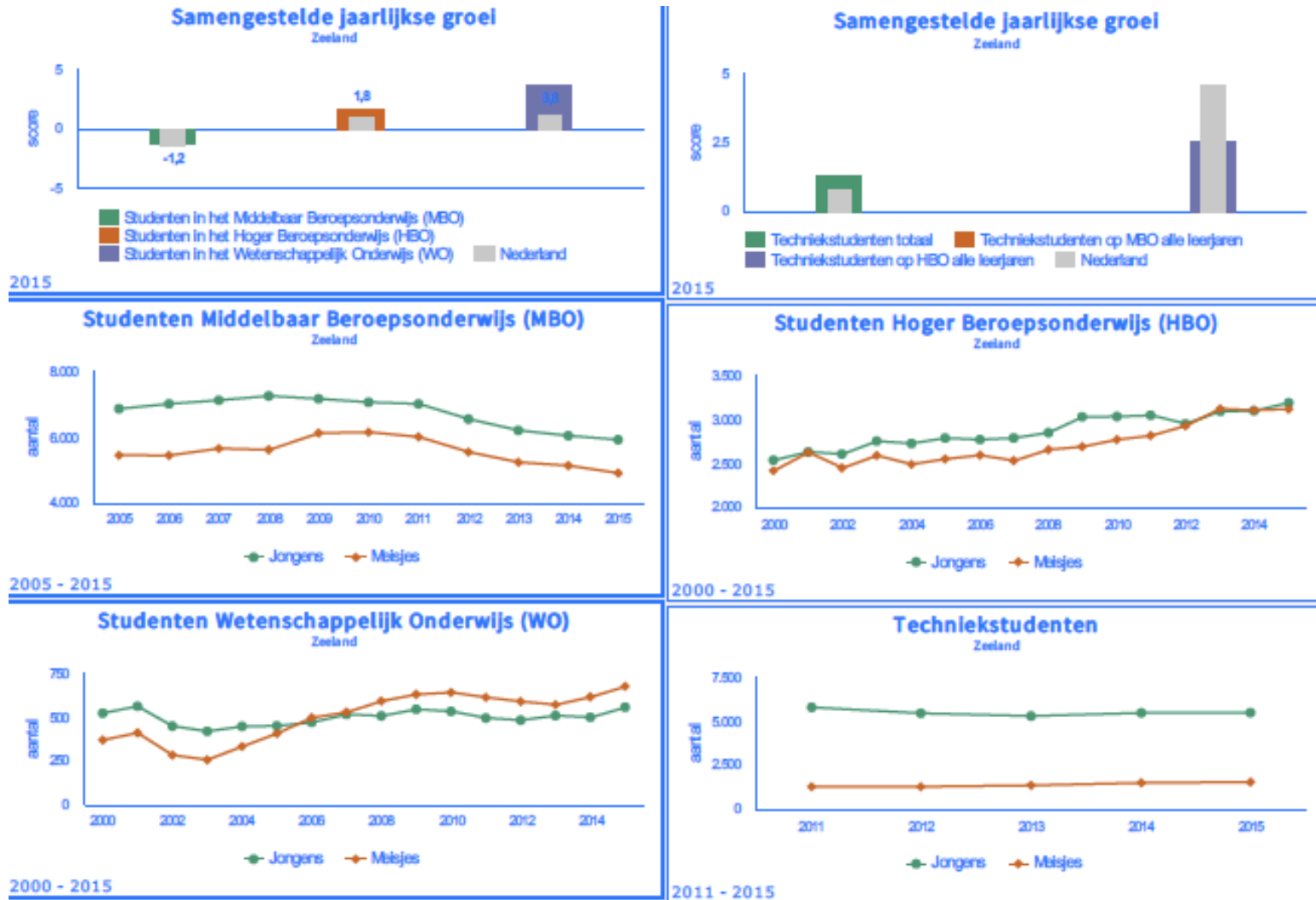
Raming 2017

www.zeeuwsearbeidsmarktmonitor.nl

www.zeeuwsearbeidsmarktmonitor.nl

Saldi Onderwijsuitstroom Basisraming

De verwachte uitstroom uit het onderwijs vergeleken met de geraamde ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, resulteert in een raming van de exacte tekorten in de uitstroom uit het onderwijs. Dit is kleiner dan de totale geraamde mismatch omdat er ook in de bestaande beroepsbevolking extra verschuivingen optreden. Daarnaast zorgt onder andere uitstroom van mensen zonder startkwalificatie ervoor dat langdurig werklozen met verouderde kennis moeilijk aan werk komen.

Onderstaande tabel toont de tekorten in de onderwijsuitstroom ten opzichte van de geraamde vraag en andere verschuivingen. Dit betekent dat er met name op mbo-2/3 behoefte is aan meer studenten die kiezen voor bouw- en installatieopleidingen. Op mbo-4 en hbo niveau geldt dit voor de meeste technische opleidingen.

	mbo 2/3	mbo 4	hbo/wo	totaal
saldo bouw- en installatieopleidingen	-440	-230	-50	-720
saldo logistiek- en transportopleidingen	-110	-70	-110	-290
saldo procesindustrie, chemieopleidingen	100	-60	-160	-120
saldo metaal-, auto- en werktuigbouw	90	-50	-60	-20
saldo ict-opleidingen	60	-10	-120	-70
totaal techniek	-300	-420	-500	-1220

7. Conclusies

Tekorten aanpakken

De komende jaren groeit het tekort aan technische vakmensen op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Er ligt een gezamenlijke uitdaging om ervoor te zorgen dat er **genoeg relevant opgeleide mensen** zijn om de ambities van de Zeeuwse bedrijven waar te maken. De bedrijven zullen hun eigen mensen moeten bijscholen, en zij zullen er samen met onderwijsinstellingen en overheid voor moeten zorgen dat de instroom vanuit het onderwijs en vanuit de rest van het land verbetert en groeit.

Vernieuwen

Er ligt een uitdaging voor ondernemers om vacatures vervuld te krijgen en om te **vernieuwen** zodat er minder vakmensen nodig zijn. Als het niet lukt om de mensen te vinden en/of te vernieuwen is dat een rem op de **economische ontwikkeling** en een onwenselijke prikkel om minder in Zeeland te produceren.

Interesse wekken

Er ligt voor ondernemers en onderwijs samen de uitdaging om **scholieren voor techniek te interesseren**. Vooral **op het vmbo wordt er weinig voor techniek gekozen**. Dit is een belangrijk aandachtspunt. Niet alleen het percentage meisjes ligt laag. Over de volledige linie lijkt in het vmbo en mbo relatief minder voor techniek te worden gekozen, terwijl de **technische opleidingen juist verreweg de beste baankansen geven op mbo-2/3**.

Zeeland promoten

Er ligt een uitdaging voor de overheid om **Zeeland goed als werk- en vestigingsplek te promoten**. Er zijn gunstige perspectieven voor de meeste bedrijfstakken. Daarmee is techniek een belangrijke, maar niet de enige prioriteit. Ook horeca, zorg en zakelijke diensten hebben moeilijk vervulbare vacatures. Bemiddeling/bundeling van banen voor partners vormt aanvullend een relevante beleids optie voor ondernemers en overheid.